

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.1 พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น
- 1.2 ศึกษาผลที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน 2 (สมาน สุเมธ) โรงเรียนในเขตกึ่งเมือง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านแดงใหญ่ (ราษฎร์คุรุวิทยาการ) และในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 5 เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหนองนาคำ รวมจำนวน 3 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการสำรวจและคัดเลือกโรงเรียนที่เหมาะสม

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่

- 2.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ คือ สารระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ครูผู้สอนพัฒนาขึ้น

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลการปฏิบัติ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์นักเรียน แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร แบบบันทึกการนิเทศ แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน

2.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล ได้แก่ รายงานสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษา แบบสอบถามความคิดเห็นครูผู้สอน แบบวัดความพึงพอใจของครูผู้สอนต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องได้แก่

การดำเนินการก่อนการทดลอง ได้มีการประชุมชี้แจงและอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยคณะผู้วิจัย วิทยากร ผู้บริหารและครูผู้สอนและดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 วงจร โดยมี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นวางแผน(planning) ขั้นปฏิบัติการ(action) ขั้นตรวจสอบ (observation) และขั้นสะท้อนผลปรับปรุงแก้ไข (reflection) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยที่สร้างขึ้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของแต่ละวงจร

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการดังนี้

2.4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์จากแบบสอบถามความคิดเห็นและแบบวัดความพึงพอใจ โดยวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์จากเครื่องมือที่ใช้สะท้อนผล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาตีความและลงความคิดเห็นจากข้อมูลแล้วสรุปเป็นความเรียง

3. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

3.1 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น สรุปผลได้ดังนี้

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research: PAR) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นโดยมี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 วางแผน (Planning)ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดนโยบายในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วางแผนการ

จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยครูผู้สอนสร้างสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารวางระบบการนิเทศภายใน ซึ่งแสดงความเข้าใจของความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (Action) ครูผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นที่ 3 ตรวจสอบ (Observation) ด้วยกระบวนการตรวจสอบภายในและภายนอก และขั้นที่ 4 สะท้อนผลปรับปรุงแก้ไข (Reflection) ประชุมนำข้อมูลจากการตรวจสอบสะท้อนผลแล้วปรับปรุงแก้ไขแล้วร่วมกันวางแผนดำเนินการในวงรอบปฏิบัติการต่อไป

3.2 ศึกษาผลที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปผลได้ดังนี้

ผลจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนพบว่า ทั้ง 3 โรงเรียนรวมมีจำนวนหลักสูตร 56 หลักสูตร จำนวนครูที่ร่วมโครงการ 59 คน จำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ 593 แผน จำนวนนักเรียนที่ได้รับการพัฒนา 3,076 คน ผลที่เกิดขึ้นกับครูพบว่า ครูที่เข้าร่วมโครงการ มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นในเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ศึกษาวิธีการสอนในหลายรูปแบบ และพัฒนาการสอน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรใกล้ตัว และมีอยู่ในท้องถิ่น สามารถจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับท้องถิ่น และมีความรู้ในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างสื่อในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้และการทำวิจัยในชั้นเรียน มีความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสามารถนำความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความรู้ความเข้าใจตระหนัก ห่วงแทนภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง เห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2.1 ด้านความคิดเห็นในการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนก่อนดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.06$) ส่วนหลังการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) ประเด็นที่ครูผู้สอนมีความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.42$) และเมื่อเปรียบเทียบก่อนจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้พบว่าทุกประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น

3.2.2 ด้านความพึงพอใจของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ในภาพรวมความพึงพอใจของครูผู้สอนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) ด้านที่ครูผู้สอนมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การนิเทศของวิทยากร ($\bar{X} = 4.65$)

4. อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้และศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นต่อไปนี้

4.1 ด้านพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนทั้งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น ซึ่งในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตน และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะหมวดที่ 4 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กำหนดให้มีการจัดการศึกษามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน มีการประสานงานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ และในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนจากโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การรวมพลังในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในทุกๆระดับ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน นักศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำแนวคิด หลักปฏิบัติของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการในการบริหารการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเองและผู้อื่นอย่างยั่งยืนตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

และสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) การมุ่งเน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาประเทศ ดังนั้นการปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ คุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและความเป็นไทย การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสິงแวดล้อม สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่วิถีชีวิตของผู้เรียนได้ ก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศไทย และการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการมีส่วนร่วม (Participatory) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล สารสนเทศต่างๆ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนางาน โดยนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและ/หรือสร้างขึ้นมาใหม่ การวางแผนการปฏิบัติ การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติและการนำผลการตรวจสอบหรือประเมินไปปรับปรุง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่วิธีวิทยาของการวิจัย (Methodology) แต่เป็นแนวทางการศึกษา (Approach) หรือกลยุทธ์ (Strategy) หรือกระบวนการ (Process) โดยนำเข้าไปเชื่อมโยงอยู่ในกระบวนการวิจัยเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการในระยะยาว (Outcomes) และผลที่ได้เป็นรูปธรรม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนาโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม หัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัยซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคของความจริง (ปัญหา) ที่ปรากฏอยู่ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่ทิศทางใหม่ เมื่อนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้ามาอยู่ในกระบวนการวิจัยจะก่อให้เกิดผลดีหลายประการ เช่น

- 1) ทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) มากขึ้น เพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้
- 2) ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง
- 3) ทำให้มีความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคม ในขณะที่การวิจัยแบบดั้งเดิม คนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องชองกับนักวิจัยแต่คนจะถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ถูกศึกษา (Objects) (Whyte et al.. 1991); (Guerrero. 1995 อ้างอิงจาก นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544); (Stringer, 1996); (Smith, 1997) ดังนั้นในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ได้ผลดีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครองและนักเรียน ที่มีส่วนได้เสียให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย การประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น จึงมีความเหมาะสมโดยเฉพาะการดำเนินการทั้งโรงเรียน เพราะจะสามารถก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นกระบวนการในการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนางาน โดยนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและ/หรือสร้างขึ้นใหม่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Action) การตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติ (Observation) และการนำผลการตรวจสอบหรือประเมินไปปรับปรุง (Reflection) จะทำให้สามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น ๆ ได้ตรงตามสภาพปัญหาและความต้องการของทุกฝ่าย จึงส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 3 โรงเรียนรวมมีจำนวนหลักสูตร 56 หลักสูตร จำนวนครูที่ร่วมโครงการ 59 คน จำนวนแผนการจัดการเรียนรู้ 593 แผน จำนวนนักเรียนที่ได้รับการพัฒนา 3,076 คน ผลที่เกิดขึ้นกับครูพบว่า ครูที่เข้าร่วมโครงการ มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นในเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ศึกษาวิธีการสอนในหลายรูปแบบ และพัฒนาการสอน พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรใกล้ตัว และมีอยู่ในท้องถิ่น

สามารถจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับท้องถิ่น และมีความรู้ในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ตนรับผิดชอบ มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างสื่อในการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ และการทำวิจัยในชั้นเรียน มีความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสามารถนำความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนัก หวงแหนภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง เห็นคุณค่าของการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านความคิดเห็นในการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนก่อนดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.06$) ส่วนหลังการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) ประเด็นที่ครูผู้สอนมีความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.42$) และเมื่อเปรียบเทียบก่อนจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้พบว่าทุกประเด็นมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น ตลอดจน ด้านความพึงพอใจของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ในภาพรวมความพึงพอใจของครูผู้สอนในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) ด้านที่ครูผู้สอนมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การนิเทศของวิทยากร ($\bar{X} = 4.65$) สอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยา ทักษิณาเจนนิก และ รุจี จารุภาชนี (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนบูรณาการแบบสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารณสุขศาสตร์ (เทคนิคเภสัชกรรม) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่นที่พบว่าการสอนสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักศึกษาสอบผ่านตามเกณฑ์การประเมินผลของรายวิชาทุกคน คิดเป็นร้อยละ 100 นักศึกษาทุกคนมีทักษะปฏิบัติการตรวจทางห้องปฏิบัติการจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยาเบื้องต้นผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 100 ด้านการมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ มีเหตุมีผล มีความประหยัด และมีความสามัคคีและความเอื้ออาทร และสอดคล้องกับปวีณา ภูมิแดนดิน (2551) ที่ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์ในดินท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

และดวงสมร สารแสน (2550) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สารการเรีนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบ บูรณาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ให้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาการเรียน การสอน และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสร้อยทิพย์ ทองใหญ่ (2551) ได้ศึกษา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบ บูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรี ธาตุ จังหวัดอุดรธานี ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นและนักเรียนมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงส่งผลให้ครูผู้สอนมีความคิดเห็น และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก

5. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยปฏิบัติการครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป และเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจจะนำไป ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร ตลอดจนเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สิ่งที่ควรสนับสนุน และส่งเสริม ให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บังเกิดสัมฤทธิ์ผล ที่ดียิ่งขึ้นและยั่งยืนตลอดไป ได้แก่

- 1) การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
- 2) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ประเมินตนเองและปรับปรุงตนเอง
- 3) การจัดบรรยากาศโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ดี มีแหล่งเรียนรู้หลากหลาย เหมาะสม น่าสนใจ โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) ควรมีการนิเทศโดยใช้บุคลากรในโรงเรียนเป็นระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) และ แบบคู่สัญญา และสร้างเครือข่ายในการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ จึงจะทำให้กระบวนการ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยั่งยืน
- 5) การจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน โรงเรียนและชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงไม่เฉพาะในโรงเรียนแต่ขยายไปยังชุมชน
- 6) ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้อง เห็นความสำคัญ และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงก่อน โดยอาจมีการประชุมชี้แจงผู้ปกครองและนักเรียน ส่วนครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติควร

มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญและสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้

7) การจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องทำความเข้าใจและอาศัยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงจะประสบผลสำเร็จดังนั้นในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมดำเนินการต้องคัดเลือกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง สัมครใจ ยินดีให้ความร่วมมือ

8) ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้นผู้บริหารควรเห็นความสำคัญและเป็นผู้นำในการดำเนินการเพื่อที่จะขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9) ในระหว่างดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการประชาสัมพันธ์ รายงานผลเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องตื่นตัวและทราบผลของการพัฒนาเพื่อที่จะได้นำไปพัฒนาผู้เรียนและการเรียนการสอนของครูร่วมกันต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

1) การใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ควรมีการดำเนินการตามวัฏจักรอย่างต่อเนื่อง หลายนรอบจนครบปีการศึกษา

2) ควรมีการประชุมปฏิบัติการ (Workshop) สรุปผลการวิจัยและพัฒนาทุกภาคเรียน หรือทุกปีการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาต่อไป

3) ควรมีการดำเนินการวิจัยและพัฒนาควบคู่ไปกับการประกันคุณภาพในสถานศึกษา และการพัฒนาบุคลากร (Staff development)

4) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับสถานศึกษาในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ

5) ควรมีการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาที่จะดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จ